

Taking this into consideration and agreeing with the importance of the principle of “pacta sunt servanda” for disclosing the correlation between international and national legal systems (which is the basement for research of lawyers in international law), the author proceeds from the fact that the use of this requirement is significantly different in internal and external activities of a state. From the standpoint of constitutional law, this principle applies to the national activities with the significant reservations.

Therefore, the author concludes that the priority of international law (especially the norms of international treaties) over national laws could be recognized only for those international treaties the implementation of which has ceased to be exceptionally internal according to the modern international standards, thus acquiring a supranational and extraterritorial character. Such internal activity primarily includes ensuring human rights and freedoms.

From this perspective, the article analyzes other aspects of the interrelation between international and national legal systems: the ways of overcoming conflicts between international treaties and national legislation of Ukraine; the possibility of using the universally recognized principles and norms of international law in the legal system of Ukraine; the correlation of the ratified international treaties and the Constitution of Ukraine.

Keywords: international legal system, international treaty, national legal system, national legislation of Ukraine, dualist theory, monist theory, collisions, Constitution of Ukraine, rule of law, recognized international law norms.

Матеріал надійшов 23.03.2016

УДК 340(477)

Савенко М. Д.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ЗА ОСНОВНИМ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ

Статтю присвячено конституційному регулюванню співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права на Європейському континенті. Розкрито особливості і домінування європейського права і принципи визнання його пріоритетності. Проаналізовано полеміку щодо співвідношення міжнародних договорів України і національного законодавства. Зроблено аргументований висновок щодо пріоритетності міжнародних договорів над внутрішніми нормативними актами.

Ключові слова: міжнародне право, співвідношення міжнародного і внутрішнього права, міжнародне право в Основному Законі держави, пріоритет міжнародного права.

Права людства, націй і народів на існування, розвиток, мир, суверенітет, самозахист, самовизначення, рівність, свободу, світовий правопорядок і безпечне довкілля зумовлюють необхідність створення відповідних міжнародно-правових

механізмів для їх забезпечення. Сучасні інтеграційні та глобалізаційні процеси, зміна ставлення до людини спричинили напрацювання міжнародною спільнотою загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, певних стандартів

і правил діяльності держав у різних сферах функціонування соціальних спільнот і життєдіяльності людини. Було також створено численні міжнародні об'єднання, організації та органи з наділенням їх правотворчими, контрольно-наглядовими і правозахисними функціями. Для забезпечення сталого міжнародного правового порядку, посилення міжнародно-правових механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина потрібно добитися неухильного дотримання і виконання положень міжнародного права всіма державами, не допускаючи суперечностей їм національного права. Саме на це спрямована Віденська конвенція про право міжнародних договорів, яка встановила порядок укладання, додержання, застосування і виконання міжнародних договорів та їх обов'язковість відповідно до принципу *pacta sunt servanda*.

Актуальність дослідження зумовлена потребою чіткого визначення місця міжнародного права в національній системі права та в ієрархії правових джерел, практики їх застосування в разі колізії з нормами внутрішнього права.

Різні аспекти ролі і місця міжнародного права, його співвідношення з внутрішнім правом досліджували І. Бліщенко, В. Буткевич, М. Буроменський, А. Вишенський, В. Денисов, Д. Левін, І. Лукашук, О. Мережко, Є. Усенко, В. Шаповал та інші науковці.

Забезпечення прав людства і міжнародного правопорядку потребує об'єднання зусиль усіх держав світу і взаємоузгодженості міжнародного права з національними системами права. Це зумовлено також великою кількістю держав зі своїм законодавством, що забезпечує їхні різнобічні національні інтереси, та наявністю багатьох тисяч універсальних, регіональних і двосторонніх міжнародних договорів, що нагально вимагає узгодження міжнародного і внутрішньодержавного права для уникнення можливих колізій між двома системами права та появи напруженості у відносинах між державами й іншими суб'єктами міжнародного права [1, с. 44]. Вирішальна роль у забезпеченні міжнародного правопорядку, як зазначає В. Шаповал, належить конституційному праву, насамперед головному джерелу цієї галузі – самій конституції [2, с. 88].

Однією з характерних ознак конституціоналізму є практика врегулювання на конституційному рівні співвідношення та взаємозв'язку міжнародного і національного права. Як і національне право, міжнародне право має свою систему, складовими якої є загальноновизнані принципи, міжнародні договори, договірні та загальноправові норми, резолюції міжнародних організацій, рішення міжнародних судових органів, такі його

інститути, як міжнародне визнання, правонаступність, міжнародна відповідальність тощо.

Щодо місця міжнародного права в національній правовій системі і його співвідношення з внутрішнім правом загальноновизнаними є дві теорії: моністична і дуалістична.

Суть першої полягає у визнанні єдності обох правових систем як складових єдиної правової системи. Серед прихильників цієї теорії немає одностайності у визначенні пріоритетів джерел у правовій системі. Одні віддають перевагу міжнародному праву, інші, навпаки, – внутрішньому праву.

Прихильники дуалістичної теорії співвідношення міжнародного і внутрішнього права виходять з їх самостійності і відповідного використання: міжнародного права – міжнародними організаціями, судами, інститутами, а внутрішнього права – національними органами, організаціями, громадянами. На їхню думку, для застосування державними органами норм міжнародного права ці норми мають бути інкорпоровані, трансформовані, делеговані або в іншій формі імplementовані у внутрішнє право.

Дехто з науковців у межах моністичної та дуалістичної теорій виокремлює більш детальні: плюралістичну – існування двох окремих, незалежних одна від одної міжнародної та національної правових систем; моністичну теорію розглядають в аспектах верховенства внутрішньодержавного права над міжнародним і, навпаки, міжнародного права над внутрішньодержавним; теорію координації – верховенство кожного права міжнародного і внутрішньодержавного у відповідній сфері і їх складні взаємовідносини; дуалістичну – міжнародне і внутрішньодержавне право є самостійними, рівноправними і взаємозалежними [3, с. 245–265].

Конституційне регулювання місця та співвідношення міжнародного і внутрішнього державного права залежить від різних чинників, зокрема намагання зберегти державний суверенітет у законотворчості, членства в міжнародних і міждержавних об'єднаннях, стану демократизму і правової культури суспільства, політичного режиму. Однією з тенденцій сучасного конституціоналізму є віддання переваги теорії монізму щодо співвідношення міжнародного і національного права. При цьому вона характеризується збереженням верховенства основного закону держави, з визнанням пріоритету міжнародного права чи окремих елементів його системи над національним або без визначення на конституційному рівні домінуючої ролі відповідного права, а також поєднанням моністичної і дуалістичної теорій.

У конституціях окремих держав безпосередньо визнається і встановлюється пряма дія всіх загально визнаних принципів і норм міжнародного права або одного з цих елементів чи тільки в певній сфері діяльності, передбачається обов'язкова ратифікація як умова чинності міжнародних договорів чи наводиться їх перелік для обов'язкової ратифікації, встановлюється (або ні) пріоритет міжнародного права над національним, а також застереження про делегування суверенітету держави в законодавчій діяльності міжнародним чи міждержавним об'єднанням.

Окремі елементи системи міжнародного права без встановлення їх співвідношення з внутрішнім правом визнаються основними законами складовою національних систем права в низці європейських держав. Загально визнані принципи і норми міжнародного права в Конституціях: Австрії (стаття 9), Грузії (стаття 6) [4, с. 27, 725], Росії (стаття 15), крім цього, Конституція Російської Федерації закріплює у статті 17 положення про визнання і гарантування прав і свобод людини і громадянина згідно із загально визнаними принципами і нормами міжнародного права [6, с. 21]; Угорщині (параграф 7) – загально визнаним положенням міжнародного права [4, с. 539]; Італії (стаття 10) – загально визнані норми міжнародного права [5, с. 105]; Португалії (стаття 7) – норми і принципи загального і звичайного міжнародного права [5, с. 750]; Македонії (стаття 118) і Польщі (стаття 87) – ратифіковані міжнародні договори [5, с. 456, 700]. Застосування загально визнаних принципів і норм міжнародного права у відносинах з іншими державами на конституційному рівні передбачено в Азербайджані (стаття 10) [4, с. 133], Литві (стаття 135), Молдові (стаття 8) [5, с. 358, 549], Румунії (стаття 10) [6, с. 64].

Пріоритет ратифікованим міжнародним договорам над нормами внутрішнього права встановлено Конституціями: Азербайджану (стаття 151), Албанії (стаття 122), Вірменії (стаття 6), Болгарії (стаття 5), Грузії (стаття 6) [4, с. 168, 205, 263, 395, 725], Казахстану (стаття 4), Литви (стаття 137), Польщі (стаття 91) [5, с. 167, 359, 701], Росії (стаття 15), Франції (стаття 55), Хорватії (стаття 134), Естонії (стаття 123) [6, с. 164, 359, 21, 423, 471, 738]. У Республіці Білорусь пріоритет встановлено для загально визнаних принципів міжнародного права (стаття 5), у Греції – загально визнані норми і ратифіковані міжнародні договори (стаття 6) [4, с. 395, 725], а в Словацькій та Чеській Республіках – міжнародним договорам з прав людини, у Словаччині пріоритет надано також обов'язковим актам Європейського Співтовариства [6, с. 113–114, 501].

У Конституції Португальської Республіки пріоритетність елементів системи міжнародного права встановлюється опосередковано, шляхом визнання обов'язковості виконання норм міжнародного права та міжнародних договорів, ратифікованих і схвалених належним чином (стаття 7) [5, с. 750].

Також наявне конституційне закріплення можливості делегування, передання державами своїх суверенних прав, повноважень міждержавним установам та їх органам такими країнами, як Австрія (стаття 9) [4, с. 27], Польща (стаття 90), Португалія (стаття 7) [5, с. 700, 750], Словаччина (стаття 7) [6, с. 113].

Досить цікавим є регулювання значення міжнародного права та його співвідношення з внутрішнім правом у Федеративній Республіці Німеччині, на чому я більш детально зупинюся. Статтею 25 її Основного Закону встановлено, що загально визнані норми міжнародного права є складовою національного права і вони мають перевагу перед національними законами та породжують права і обов'язки безпосередньо для всіх осіб, що проживають на території Федерації. У цій нормі не згадується про загально визнані принципи міжнародного права і співвідношення європейського і національного права.

Виходячи із загального правила дії міжнародних актів, можна припустити, що положення статті 25 Основного Закону ФРН не поширюються на загально визнані принципи міжнародного права, якщо вони не випливають зі змісту чи тексту норми міжнародного права.

Основний Закон ФРН передбачає також можливість законодавчим шляхом передавати свої суверенні права міждержавним установам, а також обмеження своїх суверенних прав у разі включення в систему колективної безпеки для забезпечення миру, які повинні привести до встановлення і забезпечення мирного й стійкого порядку в Європі та у відносинах між народами всього світу (стаття 24). Названі положення знімають проблему співвідношення міжнародного права, актів Європейського Союзу з національним правом.

Досить цікавим є положення статті 79 Основного Закону ФРН щодо міжнародних договорів, предметом яких є мирне врегулювання, його підготовка або припинення окупаційно-правового режиму, а також договорів, які спрямовані на службу оборони Федеративної Республіки. Для підтвердження того, що положення Основного Закону не перешкоджають укладенню і набранню чинності ними, достатньо доповнення тексту Основного Закону таким підтвердженням. Тобто

мова в цьому разі не йде про зміну окремих норм Основного Закону, а лише про підтвердження можливості укладення та набрання чинності подібних договорів [4, с. 588–589, 605].

Конституція України у статті 18 визнала безпосередню дію загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права тільки у сфері зовнішньополітичної діяльності і у відносинах з іншими державами. Складовою частиною національного законодавства визнано тільки ті міжнародні договори, які ратифіковані (стаття 9), заборонено укладення таких договорів, які суперечать Конституції України, до внесення змін до неї [7, с. 8, 6]. Таким чином, із системи міжнародного права Конституція України визнала правовими джерелами національної правової системи лише певні міжнародні договори і, відповідно, їхні принципи та норми. Однак це не означає, що інші джерела міжнародного права не можуть застосовуватися в Україні, а отже, потрібно розглядати не співвідношення міжнародних договорів та їхніх норм з внутрішнім правом, а міжнародного і національного права. Відповідно до наведених положень Конституції України застосування в Україні міжнародних договорів, норм і принципів та інших елементів системи міжнародного права в інших сферах, крім зовнішньополітичної діяльності та міждержавних відносин, можливо тільки після їх імплементації в установленому порядку у внутрішнє право.

Положення статті 9 Конституції України не визначає чітко місце міжнародних договорів в ієрархії національних правових джерел. Врегулювати це питання парламент спробував у Законі України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року, частиною другою статті 17 якого визначено, що при встановленні міжнародним договором України, укладення якого відбулося у формі закону, інших правил, ніж передбачених законодавством України, застосовуються правила міжнародного договору [8]. За такої редакції можна дійти висновку, що міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, посідають вище в порівнянні із звичайними законами місце в ієрархії правових джерел внутрішнього права. За юридичною силою їм належить наступне, тобто друге, місце після норм Конституції України.

На думку М. Буроменського, згідно з українським законодавством виконання міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачає його пріоритет перед національним законом та іншими актами законодавства, крім Конституції України [9, с. 55].

Натомість В. Шаповал вважає, що ратифікований парламентом міжнародний договір шляхом прийняття закону об'єктивно має силу закону. Його співвіднесеність із законами за змістом та наслідками здійснюваного регулювання має встановлюватися за принципом «наступний закон скасовує попередній» [10, с. 79].

Конституція України передбачає надання Верховною Радою України згоди на обов'язковість міжнародних договорів законом. Тобто ратифікація міжнародних договорів відбувається шляхом прийняття закону. Термін «закон» вживається в ній у єдиному загальному значенні без виділення їх видів за класифікацією. Навіть внесення змін до Основного Закону здійснюється законом, хоча він приймається за відмінною від звичайних законів процедурою і є за своєю правовою природою конституційним органічним законом. Такий закон має вищу за звичайні закони юридичну силу. Звичайні закони також неоднаково рівні між собою. Теорія і практика напручували певні правила їх застосування, зокрема щодо пріоритетності спеціального закону над загальним та колізійних норм. Таким чином, усі закони не мають однакової формальної рівності. Отже, потрібно з'ясувати правову природу законів про міжнародні договори і їхні відповідні норми.

У преамбулі чинного Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року зазначено, що він встановлює порядок укладення, виконання та принципи дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України [11]. Порядок укладення, виконання та принципи дії міжнародних договорів України є предметом регулювання виключно цього Закону. Він охоплює важливу сферу зовнішньої діяльності держави і відносини її з іншими державами, і його значущість дозволяє вважати його не тільки спеціальним, а й, з теоретичного погляду, конституційним законом.

Положення Закону України «Про міжнародні договори України» щодо порядку його застосування в разі встановлення інших правил національним законодавством спрямовані на забезпечення виконання міжнародного договору. Відповідні норми, у яких є такі положення, визнаються колізійними. Вони встановлюють правила подолання розбіжностей у нормативному регулюванні і є обов'язковими при застосуванні відповідних нормативних актів. У разі змістовних юридичних колізій потрібно також керуватися такими правилами: у разі конкуренції

загальних і спеціальних (виняткових) норм – спеціальний закон скасовує дію загального; у разі збігу темпоральної та змістовної колізій – пріоритет надається спеціальній нормі, хоча акт, що містить її, прийнято раніше [12, с. 246]; якщо за змістом розходяться загальний і спеціальний акти одного рівня, то застосовується спеціальний [13, с. 45]. Таким чином, міжнародний договір України, порядок укладення, виконання та принципи дії якого встановлені спеціальним законом, відповідно до його положень, має пріоритет над іншими національними законами.

У більшості країн визнається верховенство конституції над міжнародним договором шляхом встановлення вимог щодо можливої його ратифікації тільки в разі відповідності конституції та укладення в разі невідповідності основному закону після внесення змін до нього. Винятком є Нідерланди, Конституція цієї країни допускає можливість схвалення парламентом будь-якого положення міжнародного договору, навіть такого, що суперечить Основному Закону, кваліфікованою більшістю у дві третини голосів (стаття 91) [5, с. 627].

Місце міжнародного права в національній правовій системі залежить також від членства держави в міжнародних та міждержавних об'єднаннях, правового статусу членства, а також принципів здійснення ними своєї діяльності та принципів міжнародного договору. За загальної обов'язковості рішень таких об'єднань значний пріоритет, незважаючи на положення національних конституцій щодо їх верховенства, і навіть верховенство над національними основними законами мають рішення органів Європейського Співтовариства.

На сьогодні чітко простежується тенденція до визнання верховенства європейського права над внутрішнім. Як пишуть судді Конституційного Суду Іспанії, «сьогодні загально визнано, що комунітарне право в разі конфлікту між ним і внутрішнім правом, включаючи і конституційні норми, має верховенство» [14]. Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини, хорватський юрист С. Родін дійшов висновку, що авторитет писаної Конституції як вищого джерела права в національній державі послаблений верховенством європейського права. Одним із наслідків цього є те, що національні конституції можуть поступатися і віддавати перевагу застосуванню норм європейського права [15].

Співвідношення європейського і національного права визначається принципами, напрацьованими Радою Європи та її органами. Це принцип верховенства права Європейського

Співтовариства стосовно права держав-членів Співдружності, зміст якого зводиться до надання європейському праву вищої юридичної сили по відношенню до національного права держав-членів. Це означає, що в разі колізії між нормою європейського права і національного права має застосовуватися перша. Затвердженню цього принципу сприяли рішення Суду ЄС у справі *Ван Генд* (рішення у справі № 26/62 від 05.02.1963 р.), де Суд вказав, що національний суд не може завдавати шкоди праву Співтовариства шляхом застосування норми національного права, яка суперечить європейському праву.

У справі *Коста* (рішення у справі № 6/64 від 15.07.1964 р.) Суд ЄС де-факто визнав неправильними рішення Конституційного Суду Італії від 24 лютого і 7 березня 1964 року, в яких, виходячи з положень статті 80 Конституції Італії щодо обов'язкової ратифікації вказаних у ній договорів та теорії дуалізму, Суд зазначив, що установчі міжнародні документи мають силу лише настільки, наскільки вони залежать від акта ратифікації та заходів щодо імплементації. Суд ЄС у своєму рішенні вказав, що член Співтовариства не може протипоставити прийнятому та схваленому ним правопорядку власні односторонні дії та акти. Усупереч цим мотивам Суд ЄС у своєму рішенні зазначив, що держави-учасниці передали Співтовариству певні суверенні права, а отже, і верховенство в певних галузях. Крім того, обов'язкова сила та однозначне застосування та тлумачення права Співтовариства будуть поставлені під сумнів, якщо кожна з держав-учасниць вирішуватиме питання застосування права Співтовариства на свій розсуд. Подібну позицію щодо неможливості протипоставлення праву Співтовариства будь-яких національних конституційних актів Суд ЄС висловив ще в кількох рішеннях. Таким чином, принцип верховенства європейського права означає, що воно має вищу юридичну силу за всі національні нормативно-правові акти незалежно від часу їх прийняття.

Наступним принципом є пряма дія права Співтовариства в державі-учасниці, що означає обов'язкове та безпосереднє застосування актів Співтовариства національною адміністрацією та судами незалежно від згоди та умов, встановлених державою-учасницею.

Принцип інтеграції означає інкорпорацію норм права Співтовариства, а не всього європейського права в національні правові системи держав-учасниць, унаслідок чого вони стають інтегральною складовою цих систем.

Нарешті, принцип юрисдикційної захищеності означає імперативну обов'язковість для всіх

судових органів держав-учасниць та судових установ Співтовариства забезпечити застосування права Співтовариства й максимально ефективний захист прав та інтересів, що виникають на його основі [16, с. 55–73].

Подібні принципи та позиції відстоює у своїх рішеннях і Європейський суд з прав людини при вирішенні справ щодо захисту прав і свобод людини, встановлених Конвенцією.

І. Лукашук також стверджує, що суд ЄС і вищі суди держав-членів визначили, що конституційне право не виключається із загального правила щодо пріоритетності права Союзу тільки в питаннях, що належать до його компетенції [17, с. 121].

Якщо у статутних документах міжнародних або міждержавних об'єднань чи міжнародному договорі визначено принципи їхньої діяльності, відносин і такі принципи віднесено конституцією до засад діяльності держави, то шляхом їх тлумачення можна дійти висновку

про пріоритетність рішень таких об'єднань і міжнародного договору над законами та підзаконними актами.

Отже, принципи і норми Європейського Співтовариства мають верховенство над національним правом незалежно від його джерел, включаючи і Основний Закон для держав-учасниць. Юридична сила принципів і норм Європейського Співтовариства не залежить від їх імплементації в національну правову систему.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів співвідношення міжнародного права і внутрішнього права держав сприятиме вдосконаленню правового регулювання, механізмів забезпечення та захисту прав людства, народів, прав і свобод людини і громадянина, міжнародному правопорядку і розвитку соціальних спільнот. Тому проблематика співвідношення юридичної, зокрема судової, практики є не просто актуальною, а потребує ґрунтовних наукових досліджень.

Список літератури

1. Международное право : учебник / отв. ред. Г. М. Мелков. – М. : РИОР, 2011. – 720 с.
2. Шаповал В. Конституція і міжнародне право: до питання про взаємозв'язок і взаємовплив / В. Шаповал // Право України. – 2009. – № 7. – С. 88–94.
3. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожний ; за заг. ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – 608 с.
4. Конституции государств Европы : в 3 т. Т. 1 / под общей ред. Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – 824 с.
5. Конституции государств Европы : в 3 т. Т. 2 / под общей ред. Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – 840 с.
6. Конституции государств Европы : в 3 т. Т. 3 / под общей ред. Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – 792 с.
7. Конституція України : чинне законодавство станом на 3 березня 2014 р. : (офіційний текст). – К. : Паливода А. В., 2014. – 64 с.
8. Про міжнародні договори України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 45.
9. Конституція України: науково-практичний коментар / В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін. ; ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін. – Харків ; К. : Право, Ін Юре, 2003. – 808 с.
10. Шаповал В. Системи національного та міжнародного права і конституційне регулювання / В. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 2. – С. 61–80.
11. Про міжнародні договори України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
12. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2015. – 392 с.
13. Совгиря О. В. Конституційне право України. Повний курс : навч. посіб. / О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.
14. Annuaire International de Justice Constitutionnelle. – 1992. – Vol. VI. P. – P. 116–117.
15. Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu. – Zagreb, 1992. – Br. 5–6. – S. 799.
16. Европейское право : учебник для вузов / руков. автор. кол-ва и отв. ред. Л. М. Энтин. – М. : Норма, 2000. – 699 с.
17. Лукашук И. И. Взаимодействие международного и внутригосударственного права в условиях глобализации / И. И. Лукашук // Журнал российского права. – 2002. – № 3. – С. 115–128.

M. Savenko

INTERNATIONAL LAW IN THE NATIONAL LEGAL SYSTEM ACCORDING TO THE BASIC LAW OF THE STATE

The article analyzes the constitutional regulation of the correspondence between international and domestic public law in Europe, while concentrating on the domination of European law and the principles of its priority. In constitutions of particular states there are provisions that establish the direct power of the generally recognized principles and norms of international law (or one of these components); specify certain spheres where they act; require mandatory ratification as a condition for enactment of international agreements or provide a list of agreements for the ratification; decide whether there is a priority of international law over national; delegate the sovereignty in the legislative activities to international or interstate bodies. In most countries, the supremacy of the Constitution over international agreements is recognized by establishing the requirement for the ratification of international agreement only in cases of

its compliance with the Constitution, or signing the agreement only when the relevant amendment to the Basic Law is made. The exception is the Netherlands, where the Constitution allows the Parliament to approve any provision of an international treaty, even if it contradicts the Basic Law, by the qualified majority of two-thirds (Article 91).

There is a controversy regarding the correlation between international agreement and national legislation in Ukraine. The article provides arguments in favor of the position for the priority of international agreements over domestic regulations. If in the statutes of international or intergovernmental organizations or in the international agreement certain principles are acknowledged, and if these principles are recognized by the Constitution as the basic principles of the state, then it may be concluded that the decisions of such international or intergovernmental organizations or the international agreement have a priority over state laws and bylaws.

Keywords: international law, national and international law relation, international law in the Basic Law of the state, the priority of international law.

Матеріал надійшов 30.04.2016

УДК 341.7

Лихолат І. П.

АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ

У Конституції України міжнародні договори визнано частиною національного законодавства. Але їхнє місце в законодавстві України чітко не визначено. Також не встановлено принципи та пріоритети у співвідношенні норм міжнародних договорів та норм законів України, що призводить до виникнення колізій у процесі їхнього застосування. У статті встановлено, що лише у 70 % чинних кодексів України та у 20 % чинних законів України визначено пріоритет норм міжнародних договорів над нормами національного законодавства та зазначено можливі причини такого співвідношення. Пріоритет норм міжнародних договорів досліджено методами контекстного пошуку та контент-аналізу.

Ключові слова: міжнародні договори, національне законодавство, співвідношення, пріоритет, методи, контекстний пошук, контент-аналіз.

Інтеграційні процеси в сучасному світі щораз більше сприятимуть зближенню положень, норм, принципів міжнародного та національного права. Одним з найвагоміших джерел міжнародного права є міжнародні договори. Від того, наскільки гармонійно вони взаємодіють з національним законодавством, залежить рівень реалізації тих цінностей та стандартів, які вони в собі містять.

Конституція України [1] визнає укладені і належним чином ратифіковані міжнародні договори України (далі – міжнародні договори) частиною національного законодавства (частина перша статті 9). Аналогічне положення міститься в частині першій статті 19 чинного Закону України «Про міжнародні договори України».

За радянських часів міжнародні договори не входили до складу системи законодавства